

FEMALE POZEGA LETTER

ŽENSKO POŽEŠKO PISMO

VLASIC, Vesna

Abstract: *Woman script is by definition open, it avoids classification. Deviation from the norm, we call it tradition or "male" norm or "masculine" writing, by each authors carried out in their own way. In this article I will try to show the cultural space Pozega second half of the 19th century and early 20th century, in the heart of the research will be two authors born in Požega, Zdenka Markovic and Zlata Kolaric Kisur. Through an analysis of selected corps will show the peculiarities of women's writing.*

Keywords: *women's writing, Zdenka Markovic, Zlata Kolaric Kisur*

Sažetak: *Žensko pismo po definiciji je otvoreno, ono izbjegava klasifikaciju. Otklon od norme, zvali mi to tradicijom ili „muškom“ normom ili „muškim“ pisanjem, svaka pojedina autorica provodi na svoj na in. U ovom radu nastojat u prikazati kulturni prostor Požege druge polovice 19. stolje a i po etkom 20.stolje a, u središtu istraživanja bit e dvije autorice ro ene požezanke, Zdenka Markovi i Zlata Kolari Kišur. Kroz analizu odabranog korpusa pokazat e se osobitosti ženskog pisma.*

Ključne riječi: *žensko pismo, Zdenka Markovi, Zlata Kolari Kišur*

Authors' data: Vesna Vlastic, dr.sc., Požeško-slavonska županija, Požega, Hrvatska, e-mail: vesna.vlastic@pszupanija.hr

1. Uvod

Žensko pismo je pismo koje ispisuju ženski rod, ali se isto tako može poimati i kao pismo koje tvori zaseban korpus s karakterističnim temama, motivima, žanrovima i idejama. To je pismo koje nastoji skrenuti pozornost na jednostavnu, ali književno i životno prešurivanu injenicu kako se itateljsko i spisateljsko iskustvo žena i muškaraca uvelike razlikuje. Prati ga tzv. ženska kritika, koja ističe razlikovitost društvenog statusa i upozorava na mjesta u kojima se spol pretvara u rod. Žensko pismo i ženska perspektiva promatraju svijet s margine. Nau ili smo kroz povijest da ono što je univerzalno o itavamo kao muško, jer su muškarci bili ti koji su kreirali sve instance društvene misli i govora. Nastojanje da se ženskost upiše u društveni diskurs (kritika, religija, kritika filozofije, psihoanaliza, kritika jezika) danas dolazi iz pera ženskih mislilaca. Žensko pismo ne možemo opisati u cijelosti. Možemo i i od autorice do autorice i nešto je svaki puta druga ije. Uvijek je prisutan zajednički nazivnik, jer žensko pismo uvijek ostaje pismo nutrine. Ono je glas koji dolazi iz živog tijela. Ono je literatura intimnosti. Kroz povijest, pristup ženama autoricama se mijenjao. 19. stoljeće dominira ideja o tome kako je književnost važan domovinski posao u koji treba uključiti i žene. U prostorima građanskih i ladanjskih domova nastaju «ženski saloni», središta gdje su se osim svakodnevnih otvarale književnopovijesne, kulturne i ideološke teme. Kao takav bio je poznat marijabistrički dom Ivana Krizmanića, Ivane i kovi Vrhovinski, Josipe Vančaš, Kornelije Kukuljević Sakcinski, Jelisave Prasnik, Jagode Brlić i Karoline Schauff. Ženama se nudila suradnja, ali ne i kreativnost. Objavljivale su tekstove u preporodnom časopisu Zora dalmatinska (Ana Vidović, Ana Vrdoljak, Milica Herites), Kolo (Jagoda Brlić, Dragojla Jarnević, Ana Vidović), Danica ilirska (Julijana Gaj, Dragojla Voćinović, Marija Martinić, Krunoslava Horvat te Gajeva kćerka Ljuboslava Bedeković). Kraj 19. st. donosi promjene. Javljaju se darovite obrazovane intelektualice koje su razapete između svakodnevnog pedagoškog rada i osobnog stvaralaštva (Jagoda Truhelka, Jelica Belović Bernadzikowska, Štefa Kršnjavi, Eugenija Šah, Eugenija Grba). U Bršljanu, Viencu, Obzoru i Nadi javljaju se Marija Jurić i Kamila Lucerna. U omladinskim časopisima objavljuju Marija Tomšić, Josipa Gazivoda i Hermina Brkić. Zamahom moderne dolazi do traženja novih oblika, odnosno prednost se daje kraćim umjetničkim formama u prozi. Mladi pokret u glasilo Život, a istodobno u Karlovcu izlazi Svjetlo, u kojem pišu Zofka Kveder i Adela Milinović. Prijelaz stoljeća obilježila je pojava prvog kriminalističkog romana Marije Jurić Zagorke (izlazi anonimno u Hrvatskim novostima) te pojava Ivane Brlić Mažuranić. 1900. god. počinje izlaziti prvi ženski obiteljski list Doma i ognjište i bilježi se uspon popularnog romana. 1903. god. u Narodnim novinama javlja se Zdenka Marković (objavljuje tekstove i u Doma i ognjištu), a u istima objavljuju K. Lucerna, Pogačeva, Iva Rod, Vanda Ibler i Zora Ferrari. Razdoblje od 1914. do 1945. god. karakterizira estetski pluralizam, roman doživljava procvat, šire se tematski prostori, sve je naglašeniji interes za introspekciju i meditaciju te fokusiranje na tamna mjesta psihe. Sofisticirana žudnja koja se protezala u ženskim tekstovima 19. st. zamjenjuje se težnjom za društvenom pravdom, različitim društvenim temama obojenim političkim, gospodarskim,

pedagoškim i vjerskim utjecajima. Važno je spomenuti i aktivnosti novoosnovanog Društva hrvatskih književnica na čelu s Boženom Begović. U Društvu djeluju i naše sugrađanke Zlata Kolari Kišur i Zdenka Marković. Interesne sfere ženskog pisma mogu se podijeliti u nekoliko skupina: urbani realizam, tradicija ruralne proze s regionalističkim elementima, romani za djecu, avangardni iskorak, hrabro prevladavanje građanskih predrasuda i kršenje konvencija patrijahalnog morala.

2. Kulturni prostor Požege

Požega je vrlo rano bila kulturno razvijena. Posebice je značajna jer se u njoj po prvi puta hrvatski jezik uvodi u javni život. Krajem 19. te početkom 20. stoljeća u Požegi djeluju brojna društva koja su se isticala kulturnim, dobrotvornim i sportsko-rekreativnim radom. Godine 1862. požeški podžupan Miroslav Kraljević u Požegi osniva prvu tiskaru, značajnu po tiskanju prvog hrvatskoga romana Požeški čak i drugog izdanja Kanižli eve Svete Rožalije te po pokretanju književnoga časopisa Slavonac (1863.- 1865.). Nakon Kraljevićeve smrti tiskaru preuzima njegov sin Ladislav, koji je nakon sedam godina prodaje Lavoslavu Kleinu. U Kleinovoj nakladi tiska se u razdoblju od 1891. god. do 1918. god. Glasnik županije požeške. 1904. god. novu, za tadašnje doba modernu tiskaru osnovala je grupa građana pod nazivom Hrvatska dionička tiskara. Najznačajnije djelo tiskano u spomenutoj tiskari je djelo Julija Kempfa Požega-zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi za povijest slobodnog i kraljevskog grada Požege i požeške županije (1910.). Treća tiskara osnovana je u Požegi 1913. god., a vlasništvo je Aleksandra Tajkova. 1919. god. Dragutin Rališ osniva tiskaru i iz nje izlaze različita javna glasila: Hrvatski narod, Požeški glas i Požeške novine. Još jednu tiskaru u predratno vrijeme osniva Antun Kurtnacker, 1931. god. U tiskari koja je nosila naziv Grafika tiskane su Požeške novine, Vihor te pokladne novine Požeški Šijak. Sedemdesetih godina 19. stoljeća, kada je hrvatski ban bio Ivan Mažuranić, donesen je zakon kojim pučke škole postaju državne ustanove. 1835. god. osniva se Poljoprivredni školski centar. Do 1889. god. u požeškom kotaru djeluje 19 škola u kojima radi 25 učitelja. Na djelovanje državnih škola snažno je utjecala građanska klasa. Učitelji i učenici upustili su se u borbu protiv prisutne marksizacije. Od 1918. do 1925. god. školama u Hrvatskoj i Slavoniji upravlja Povjereništvo za prosvjetu zemaljske vlade. U to vrijeme djelovale su Knjižnica franjevačkog samostana, Knjižnica požeške Gimnazije te Narodna knjižnica i čitaonica. Godine 1879. osnovano je Dobrovoljno kazališno društvo što je bilo značajno za kulturni život Požege. Osim kazališta, u Požegi je također osnovano i nekoliko kinematografa. Kulturno-historijski muzej zaslugom Julija Kempfa osnovan je 1924. godine te smješten u županijskoj palači. Zapis Johanna v. Czalpovisa početkom XIX. st. svjedoči o postojanju amaterskih kazališta u Požegi. Tadašnja požeška Isusovačka gimnazija priredivala je kazališne predstave vjerskog, ali i svjetovnog sadržaja. 1945. god. osnovana je Sindikalna kazališna grupa koja 1948. god. mijenja naziv u Narodno kazalište. Požegu je obilježio i franjevački red koji od XVIII. st. u njoj ima crkvu i samostan. Franjevački samostani, osim što su bili vjerska središta, bili su i značajna kulturna žarišta. Samostan u Požegi krije bogatu

biblioteku, jednu od najvećih u ondašnjoj Slavoniji s mnogim rijetkim knjigama. Zahvaljujući i djelovanju različitih kulturnih ustanova na prijelazu stoljeća, na granici koja je dijelila staro od modernog, Požega je iznjedrila mnoge uspješne autore hrvatske književnosti: Antuna Nagya Požežanina, Kaju Andriju Agjića, Miroslava Kraljevića, Janka Jurkovića, Vilima Korajca, Josipa Eugena Tomića, Franju Cirakija, Srana Tucića, Zdenku Marković, Josipa Pavića, Zlatu Kolarić, Kišur i Dobrišu Cesarića i Matka Peića.

3. Zdenka Marković

Zdenka Marković književnica je bogate bibliografije, no zaboravljene te akademik D. Jelčić isti je potrebu skidanja prašine s gotovo nepoznatih naslova kako bi se istakla kojoj javnosti pokazao njezin književni opus. Markovićeva je osoba prepuna životne i stvaralačke energije kojom je plijenila sve one s kojima je dolazila u kontakt. Istovremeno ona je i osoba koja ne želi nikome pripadati osim priridi i sebi samoj. Kao osobu i književnicu obilježilo ju je odrastanje u rodnoj Požegi, obiteljska tradicija koja se kao nit vodilja provlači i kroz njezine literarne tekstove i kroz koju je tražila objašnjenje za vlastite karakterne osobine. Zdenka Marković bila je duboko fascinirana poljskim jezikom (koji je sama naučila boraveći jednog ljeta kod bake u Pleternici) i poljskom književnošću. Zahvaljujući i poznavanju poljskog jezika ona izlazi iz lirskih okvira, bavi se prevodjenjem i postaje uz Benešića najbolja prevoditeljica i polonistica. Ono što još treba istaknuti je knjiga Pjesnikinje starog Dubrovnika koja je vrlo značajna za proučavanje starije hrvatske književnosti jer se u njoj nalazi opsežna građa koju je Zdenka prikupila i sistematizirala. Miroslav Šćel cjelokupni opus Zdenke Marković označava profinjenim, a književniku neobičnu osjetljivost za lijepo koja je izdiže iz grotla svakodnevice, objašnjava njenim riječima: "ini mi se, ona osjetljivost koja u meni i onaj smisao za sklad boje i mene, odijela i boje i odijela i mene, to je baština plemenitih mojih baba i prababa koja je u meni došla do vrška." [10] Šćel se u analizi korpusa plemkinje duha, kako naziva Markovićku, bavi pripovijetkom Let nalaze i u njoj rečenicu koju označava mottom cjelokupnog Zdenkinog književnog rada: "...hoću samo da ulovim opet naše duše, i ništa nego duše. Sve ono što otpada na materiju, na vanjštinu, neće nas sebiti, o tome ne ćemo voditi računa. Hoću samo naše misli i osjećaje, našu duševnost u svim njezinim granicama, hoću onaj svijet koji je u nama, jer u svakome od nas svoj je svijet, u malom; u njemu se kao u kaplji zrcali slika velikog svijeta pod našim kutom promatranja." [10] Zdenka Marković piše svoj unutarnji dnevnik, ona cijelo vrijeme govori o sebi umatajući i svoje misli i emocije u intimnu literarnu priču. Ona neprestano traži svoje ishodište i otkriva ih od djetinjstva do zrele dobi nastojeći i u literarnim monolozima razbistriti unutarnje konflikte između u životne stvarnosti i svijeta koji je izgradila u sebi. Iz Zdenkinih tekstova iščitavamo strah od gomile, od društva od kojeg bježi, svakodnevica je ne zanima. Povlači se u usamljenost te u svojoj profinjenosti i introvertiranosti njeguje aristokratizam duha. Duhovnu i stvaralačku Zdenkinu jezgru obogatilo je i vrijeme koje je morala provesti u sanatoriju u Austriji. Tada okružena tišinom i ograničenom prostornošću u bolesničkoj sobi doživljava duboku povezanost s prirodom koju je iskazala impresionističkim

upletanjem u tekst. Zbirke *Ku a u snijegu* i *Ku a na suncu* nazivamo Zdenkinim dnevnicima prepoznaju i u lirskim bilježenjima života fazu Markovi kinog najdublje povlačenja u nutrinu. Ona zatvara krug svojih preokupacija sužavajući teme, okreće se potpuno prema sebi i jedino u njoj pronalazi mir i ljepotu prirode. Ključan u svemu ovome je fragment na kojemu je zaustavljen pogled i koji izaziva neki novi osjećaj na kome autorica gradi umjetnički doživljaj. Kao literarno najvrijednije možemo ista i tekstove u kojima je autorica oblikovala motive ljubavne poezije u prozi (Pjesme djevojanke) te Prozore moga djetinjstva, knjigu u kojoj se vraća na djetinjstvo u Požegi i ljude koji su obilježili to razdoblje njezinog života. Završavajući i istraživanje književne građe Zdenke Markovi, Miroslav Šicel je naziva nepretencioznim i tihim piscem vlastite, ljudske autobiografije. [10]

4. Zlata Kolari Kišur

Zlata Kolari Kišur djetinjstvo i mladost provela je u Požegi kojoj se uvijek vraćati u svojim djelima, posebice onima pisanim za djecu, a ona čine glavninu njezina opusa. Od 1919. god. nakon udaje za Hinka Kolari a Kišura živi u Zagrebu. Ondje se i započela baviti književnim radom, i to relativno kasno, 30-ih godina 20. stoljeća, a sve potaknuta željom da svojoj kćeri Vesni pruži što zanimljiviju lekturu. Milan Crnković je smatra jednom od najznačajnijih pisaca hrvatske književnosti za djecu u posljednjih 100 godina. U početku 30-ih godina, kada započela stvaralaštvom, na alternativnim scenama zagrebačkih kazališta prikazano je nekoliko njezinih scenskih slika, veselih igara i drama za djecu s primjesama pučkih kazališta. [1] Pisala je pjesme, igrokaze i pripovijesti. Od djela koje je napisala za odrasle ponajviše se ističe uspješna drama *Povratak*. Drama je nagrađena na anonimnom natječaju Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca za pučku glumu 30.3. 1940. god. između 60 tekstova. Na scenu zagrebačkog HNK 1940. godine postavio ju je Branko Gavella. U pitanju je drama s izrazito antiratnom tendencijom koja se radnja odvija u slavonskom selu te u osjećajnoj bolnici, a kojoj je u središtu mladići koji se nakon rata vraćaju kući i svojoj zaručnici. Glumačku postavu činili su Mila Dimitrijević, Bela Krleža, Vika Podgorska, Viktor Bek, Josip i Veljko Marić, Dejan Dubaji i drugi. Zanimljiva je povijest *Povratka*. Drama je nakon izvedbe u Zagrebu uvrštena na repertoar kazališta u Splitu, Osijeku, Rijeci i Ljubljani, no zbog ratnih događanja premijere u navedenim kazalištima su otkazane. Iako je prognozirano da će kazališna izvedba drame postići veliki uspjeh, komad je nakon desete izvedbe skinut s repertoara te od 10. veljače 1941. god. nikada više nije izveden u kazalištu. Značajno je spomenuti još jednu činjenicu: ta drama u tri čina nikada u cijelosti nije tiskana. Mnogi kritičari, među kojima se isticao Ranko Marinković, tvrdili su da je drugi čin najbolje napisani dio drame i kao takav može funkcionirati zasebno. Tada se tiska samo taj čin. Kraćki scenski igrokazi prikazuju se i poslije rata u različitim gradovima u omladinskim i dječjim kazalištima, kao radiodrame, mjuzikli ili lutkarske igre: *Priča o zbilji*, *Njezini jadi*, *Kristalni zvonci*, *Potrkalo* postaje asistent, *Jedan mali život*, i dr. Osim pjesama za djecu, pisala je i pripovijetke i crtice iz dječjeg života. Najznačajnije joj je, pak, prozno djelo knjiga

Moja zlatna dolina objavljena 1972., u kojoj iznosi sje anja na djetinjstvo i mladost u Požegi. U knjizi na jednostavan, smiren i uvjerljiv na in pri a o svojim igrama, radostima, uzbu enjima i nezadovoljstvima. Za razliku od dotadašnjih djela, dijete više nije u prvom planu ve u obliku lirskog dnevnika iznosi autobiografske misli. Djelo obuhva a dva vremena - djetinjstvo i zrelu dob kroz koje se provla e opisi krajolika, brojni detalji, opis vremena kako ga ona vidi. Djelo je zapravo lirski dnevnik proživljavanja djetinjstva iz perspektive zrele dobi. Najve i dio njezina opusa pripada pjesmama za djecu. Prvo objavljeno djelo tako joj je zbirka pjesama Naš veseli svijet (1933.). Slijede mnogobrojne zbirke od kojih su neke Smijte se, djeco (1935.), Iz dje jeg kuti a(1936.), Po sun anim stazama(1951.), Cvije e (1955.), Uz pjesmu i šalu na jadranskom žalu (1961.), i dr. Posebno je zanimljiva bajka u stihovima Pti ji festival (1959.) u kojem opjevava pti je natjecanje u kojem su fazan, sova, paunica i roda ocjenjiva ki sud, a ispovijesti pjevaju kos, vrabac, lastavica, ševa, prepelica, zeba, žuna te slavuj koji na kraju biva proglašen pobjednikom. Prve pjesme Zlate Kolari Kišur po izrazu pripadaju tradicionalnoj poeziji. Ne eksperimentira niti koristi poetsku akrobaciju, djetetu se obra a narativnim stihom, vrstim metrom i pravilnim rimama, a svoje pjesme povremeno osuvremenjuje tek na tematskom planu i upravo se ovdje nalazi spona izme u tradicionalnog i modernog pjesništva. Književnica nije izgradila stil koji bi vrsto njegovala te tako kasnije pisanje prilago ava novom vremenu koje dolazi i suvremenom osje aju. Osnovna je karakteristika njezina izraza jasno a i lirska intonacija. Koristi mnogo deminutiva, esti motivi su joj ma ke, ze i i i medvjedi i. Stihovi su fleksibilni, raznolikog metra, rima nenametljiva i neforsirana, nema ukalupljenosti koja bi sputavala toplinu i senzibilnost izri aja. Ve ina pjesama prožeta je autori inom dobrotom, blagoš u i plemenitoš u. Humor koji se pronalazi u njezinim stihovima nadasve je blag, prigušen, gotovo stidljiv. Njezino dje je pjesništvo lišeno je djeci nezanimljive didakti nosti. Pjesme Zlate Kolari Kišur mogle bi se podijeliti u dva kruga – pjesme s motivima iz prirode i pjesme s motivima iz obiteljskog i školskog života. Nerijetko su je inspirirale mijene godišnjih doba, raspjevani ugo aj prirode i bujanje života biljaka i životinja, a esto i more. Personifikacijom prirodnih pojava nastoji što detaljnije prikazivati zbivanja u prirodi. Književnica je pisala prozu i stihove za slikovnice, zatim igrokaze, od kojih je prvi Nadina velika tajna izveden u Hrvatskom narodnom kazalištu 1934. godine. Nakon rata ve inom piše o društveno-politi kim aktivnostima. Djelovala je na književnoj sceni više od 60 godina. Umrta je u Zagrebu 24. rujna 1990.god.

5. Zaklju ak

Kulturni prostor grada Požege pružao je uvjete za razvoj književnosti pa tako i pisma koje je dolazilo iz ženskog pera. Korpus ženskog požeškog pisma koji je u ovom radu istaknut (Z. Markovi, Z. K. Kišur) sadrži sve elemente koji su u uvodnom dijelu navedeni. Kada govorimo o slavonskom ženskom pismu, možemo ista i njegovu stoljetnu kontinuiranost. Interpretacijom tekstova požeških književnica možemo pokazati i književnopovjesnu komunikaciju s tradicijom hrvatske ženske književnosti. Dramski žanr bio je blizak Zlati Kolari Kišur. Njena drama Povratak je

socijalna antiratna drama. Tadašnja kritika nije dramu promatrala kao cjelovito djelo, nego je u centru pozornosti bio hvaljeni drugi in drame. Neki kritičari smatraju da dramu treba analizirati kao cjelinu (Dunja Detoni Dujmi), jer prvi i treći in iako su dramaturški slabiji zaslužuju cjelovitu interpretaciju, a tako i objavljivanje sva tri ina drame. Zdenka Marković pisala je kraće pripovjedne forme: crtice i novele. Njezin književni opus karakteriziraju dva stilska pravca: psihološki lirizam i psihološki naturalizam. Tekstove koji pripadaju prvom pravcu karakterizira naglašena biološka i društvena komponenta, a radove druge stilske orijentacije karakterizira prikaz subjektivnih svjetova različitih žena iz različitih sredina. Iako Zdenka Marković i Zlata Kolari Kišur stvaraju prema principima poetike realizma u nekim tekstovima nalazimo elemente moderne. Obje autorice poznaju autohtoni šokački govor te koriste leksičko bogatstvo Slavonije i Požege. Iz njihovih tekstova možemo iščitati duh vremena (teme koje su prisutne u korpusu koji se istražuje tipične su za uoćavanje duha vremena: djetinjstvo i mladost, emocije, pučki običaji...) te niz povijesnih, političkih, kulturoloških i literarnih informacija. Kultura svakodnevice postaje književni izazov. Temeljem analiza može se rekonstruirati prostor u kome se oblikovao urbani identitet i osobe u njemu. Osobine duha vremena naziru se i u opisima izgleda stanovnika. Isto tako važno je istaknuti kulturnu dinamiku Požege koja je također dio duha vremena. Sasvim je sigurno da su kulturološke zaleđe, odnosno kulturološke predispozicije prostora u kome su Zdenka Marković i Zlata Kolari Kišur živjele te kulturološko nasljeđe koje su poštovale bio spoznajni element koji ih je motivirao i usmjerio u individualnom spisateljskom razvoju. I na kraju možemo zaključiti da je požeško žensko pismo značajan sastavni dio rukopisnih različitosti u okviru hrvatske književnosti.

6. Literatura

- [1] Detoni-Dujmi, D. (1998). *Ljepša polovica književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb
- [2] Kempf, J. (1910). Požega, zemljopisne bilješke iz okoline i prilozi, Hrvatske tiskare i knjižare, Požega:
- [3] Kristeva, J. (1989). *Moć i užasa, ogled o zazornosti*, Naprijed, Zagreb
- [4] Nemeč, K. (1995). *Tragom tradicije*, Matica hrvatska, Zagreb
- [5] Rem, G.; Sablić-Tomić, H. (2003). *Slavonski tekst hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb
- [6] Sablić-Tomić, H. (2005). *Gola u snu, O ženskom književnom identitetu*, Znanje, Zagreb
- [7] Sablić-Tomić, H. (2002). *Intimno i javno*, Naklada Ljevak, Zagreb
- [8] Sablić-Tomić, H. (2008). *Po eci slavonskog ženskog pisma*, Zbornik Dani hvarskog kazališta, Batušić N. (urednik) str. 77-88, ISBN 978-953-163-163-1, Hvar, svibanj 2008. HAZU, Književni krug Split, Zagreb-Split
- [9] Šicel, M. (1970). *Pregled novije hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb
- [10] Šicel, M. (1970). Zdenka Marković. Žena, časopis za društvena pitanja žene i porodice, br. 6, 1970., 40-43, Zagreb
- [11] Škreb, Z. (1983). *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske Zagreb

Photo 087. Lombardy poplar / Jablan